

Stockholm den 14 januari 2020

R-2019/2088

Till Justitiedepartementet

Ju2019/03455/L5

Sveriges advokatsamfund har genom remiss den 22 oktober 2019 beretts tillfälle att avge yttrande över utkast till lagrådsremiss En tydligare koppling mellan villkorlig frigivning och deltagande i återfallsförebyggande åtgärder.

Sammanfattning

Regler om villkorlig frigivning måste vila på de inom straffrätten grundläggande principerna om likabehandling, förutsägbarhet och proportionalitet. Advokatsamfundet anser sig därför inte kunna ställa sig bakom förslaget såsom det nu presenterats i utkastet till lagrådsremiss.

Överväganden

Advokatsamfundet har tidigare yttrat sig över förslag om villkorlig frigivning och förstärkta åtgärder mot återfall i brott, till vilket det hänvisas i nu aktuella delar.¹

¹ Se Advokatsamfundets yttrande över betänkandet Villkorlig frigivning – förstärkta åtgärder mot återfall i brott (SOU 2017:61). Betänkandet har delvis lett till lagstiftning genom prop. 2018/19:77. I propositionen uttalade regeringen att det även finns skäl att överväga en tydligare koppling mellan den villkorliga frigivningen och bristande deltagande i återfallsförebyggande åtgärder eller annan misskötsamhet, men att underlag saknades för att göra sådana förändringar i det aktuella lagstiftningsärendet. Dessutom har Riksdagen kommit med ytterligare tillkännagivanden i fråga om förutsättningar för villkorlig frigivning (se rskr. 2018/19:228 samt rskr. 2018/19:228).

Huvudregeln om villkorlig frigivning innebär att den som har avtjänat två tredjedelar av ett tidsbestämt fängelsestraff, dock minst trettio dagar, ska friges villkorligt. Tidpunkten för villkorlig frigivning kan skjutas upp om det föreligger synnerliga skäl.

I utkastet till lagrådsremiss lämnas förslag som syftar till att åstadkomma en tydligare koppling mellan tidpunkten för villkorlig frigivning och den dömdes deltagande i återfallsförebyggande åtgärder som Kriminalvården anser nödvändiga för att minska risken för att den intagne återfaller i brott. Enligt förslaget ska villkorlig frigivning kunna skjutas upp i större utsträckning än i dag för den som under anstaltstiden inte deltar i återfallsförebyggande åtgärder eller i övrigt missköter sig under verkställighetstiden.

För den dömdes som ska avtjäna ett fängelsestraff är några grundläggande rättssäkerhetsprinciper av avgörande betydelse. En av dessa är förutsägbarheten. Den dömdes har rätt att känna till vilket datum frihetsberövandet beräknas upphöra enligt reglerna om villkorlig frigivning. Den dömdes har också rätt att känna till under vilka förhållanden en villkorlig frigivning kan komma att skjutas upp. Reglerna kring skötsamhet och vilka regelbrott som kan leda till uppskjuten villkorlig frigivning måste vara tydliga och förutsägbara.

En annan viktig princip för den dömdes är likabehandling. Personer som avtjänar fängelsestraff på samma anstalt ska behandlas lika. De ska följa samma skötsamhetsregler och lyda under samma krav på återanpassning till samhället.

Förslaget innebär att Kriminalvården i en individuell verkställighetsplan ska fastställa vilka föreskrifter som gäller för den dömdes. Om den dömdes inte efterlever denna plan ska Kriminalvården kunna besluta om att den villkorliga frigivningen skjuts upp.

Det förhållandet att verkställighetsplanen är individuell innebär att kraven på de dömda är olika. Genom att reglera så att underlåtenhet att följa den individuella verkställighetsplanen kan medföra att den villkorliga frigivningen skjuts upp, sätts likabehandlingsprincipen ur spel. Personer dömda till lika långa straff för likartad brottslighet, kan därmed få olika krav i sina verkställighetsplaner och därmed också i förlängningen tvingas avtjäna olika långa straff.

En verkställighetsplan kan förändras under anstaltstiden. Det innebär att den dömdes inte från början kan förutse vilka skötsamhetsregler som gäller under hela verkställighetstiden. Reglerna och förutsättningarna för villkorlig frigivning är därmed inte förutsägbara.

Under anstaltstiden kan en intagen frivilligt delta i olika behandlingsinsatser. En grundläggande förutsättning för att en behandling ska få avsedd effekt torde vara att den dömdes är motiverad och mottaglig för behandling. Den lagändring som nu föreslås innebär att dömda tvingas till behandling, eftersom den villkorliga frigivningen annars riskerar att skjutas upp. Följden kan bli att ett stort antal dömda deltar i behandlingsinsatser som de egentligen varken är motiverade eller mottagliga för. Detta

kan i sin tur få en omfattande negativ effekt för de intagna som faktiskt vill delta i behandling.

Förslaget att ändra kriteriet för en uppskjutning av den villkorliga frigivningen från *synnerliga skäl* till *särskilda skäl* medför vidare i sig att ett större antal dömda kommer få uppskjuten villkorlig frigivning. Redan nu gällande krav på synnerliga skäl innebär att ett antal intagna får uppskjuten villkorlig frigivning. En förändring till *särskilda skäl* kommer innebära att antalet dömda som får avtjäna mer än två tredjedelar av sitt straff kommer att öka avsevärt. Advokatsamfundet anser att den i dag gällande huvudregeln om villkorlig frigivning är förenad med många fördelar bl.a. eftersom den kan användas som reaktion vid eventuell ny brottslighet. Försiktighet med att minska huvudregelns omfattning och betydelse är därför påkallad.

Advokatsamfundet ställer sig dessutom frågande till om en utvidgning av möjligheterna att ytterligare skjuta upp villkorliga frigivningar är praktiskt genomförbara och rimliga med beaktande av Kriminalvårdens befintliga anstaltsresurser.

Den individuella verkställighetsplan som Kriminalvården beslutar om kommer få en avgörande betydelse för den dömda, eftersom en underlåtenhet att följa den uppgjorda verkställighetsplanen kan få till följd att den villkorliga frigivningen skjuts upp. Med hänsyn härtill bör övervägande ske kring om den dömda bör ha rätt att föra talan mot innehållet i en verkställighetsplan och vid en sådan talerätt också ha rätt till offentligt biträde.

Reglerna om villkorlig frigivning bör alltså vila på principerna om likabehandling, proportionalitet samt förutsägbarhet. Sammantaget kan Advokatsamfundet konstatera att nu föreslagna förändringar riskerar att komma i strid med dessa principer och därmed medföra en betydande rättsosäkerhet för de dömda.

SVERIGES ADVOKATSAMFUND

Mia Edwall Insulander